

Інструментарій управління фінансовою безпекою страховиків

Неля Григорівна Нагайчук,
доцент кафедри фінансів
Черкаського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
кандидат економічних наук, доцент

Анотація. Розглядаються теоретичні аспекти використання інструментарію управління фінансовою безпекою страхових компаній з метою підвищення фінансової стійкості страховика і забезпечення прибутковості його діяльності. Запропоновано підходи до систематизації інструментарію управління фінансовою безпекою страхових компаній з урахуванням рівнів управління та цілей. Упровадження системи управління фінансовою безпекою страхових компаній із поділом її інструментарію за виділеними ознаками сприятиме забезпеченню комплексного характеру управлінських дій задля досягнення ним стратегічних цілей і виконання окресленої місії.

Ключові слова: фінансова безпека страхового сектору, управління фінансовою безпекою страховика, механізм забезпечення фінансової безпеки, інструментарій забезпечення фінансової безпеки страхової компанії.

Постановка проблеми. Головне завдання системи управління фінансовою безпекою страховика – організація діяльності всіх служб компанії, спрямованої на забезпечення її фінансової стійкості, стабільного розвитку та прибутковості діяльності. Досягнення цих цілей визначається стратегією компанії, яка оформляється відповідною фінансовою політикою страховика і реалізується через застосування відповідних механізмів та інструментарію.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичними розвідками у сфері забезпечення фінансової безпеки держави, регіону, суб'єктів підприємництва займалися такі вчені, як О. І. Барановський, О. І. Бланк, С. В. Козьменко, О. В. Ареф'єва, Л. Абалкін, П. Друкер, В. Забродський, В. Пономаренко і багато інших.

Незважаючи на актуальність питання щодо побудови і функціонування системи управління фінансовою безпекою страхової компанії, об'єктивного існування викликів і загроз її фінансовій безпеці, інструментарій забезпечення фінансової безпеки суб'єкта страхового підприємства на сьогодні не набув відповідного методичного оформлення та достатньо широкого висвітлення в науковій і навчальній літературі.

Метою статті є систематизація інструментарію управління фінансовою безпекою страховика залежно від суб'єкта управління і цілей управління.

Виклад основного матеріалу. Метою фінансового менеджменту страховика є не лише досягнення максимального достатку фірми або загальної вартості капіталу, вкладеного у справу, а й забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності страхової компанії [1; 2, с. 22]. Найважливішим аспектом здійснення страхової діяльності є здатність компанії об'єктивно оцінювати загрози (ризик) та управляти ними, оскільки існує безпосередній зв'язок між ризиками, що їх приймає на відповідальність страховик, ризиками, які притаманні саме страховій діяльності, і фінансовим станом страхової компанії. Зважаючи на це, страховик має постійно слідкувати за виявленням ризиків (ідентифікація і

моніторинг загроз), організувати та вести відповідний статистичний облік, аналіз і опрацювання зібраної інформації з метою миттєвого реагування на зміни, що відбуваються в динаміці ризику, і здійснювати заходи з його запобігання (превентивні заходи).

У своїй діяльності страхові компанії стикаються з різноманітними ризиками, зокрема страховими, які вони беруть на свою відповідальність, і загрозами, що генеруються середовищем, у якому вони функціонують. Це, у свою чергу, вимагає формування системи управління фінансовою безпекою страхових компаній, що включає механізми та інструментарій недопущення ризиків, які порушують нормальне функціонування страховика, – загрожують його фінансової стійкості і реагування на них.

Розуміння дефініції «фінансова безпека страховика» є доволі широким і містить низку підходів до її трактування. У вітчизняній науковій літературі оформилося два підходи до розгляду суті фінансової безпеки: з позиції складової економічної безпеки і як самостійного об'єкта управління. В їх межах фінансова безпека розглядається: з позицій ресурсно-функціонального підходу, з погляду статистики та в контексті правового регламентування [3, с. 478]. Виходячи з мети нашого дослідження, фінансову безпеку страховика ми розглядаємо як об'єкт управління в рамках означених позицій.

Оскільки страхування, як вид бізнесу і метод захисту майнових інтересів суб'єктів господарювання, є жорстко регульованою діяльністю з боку держави, тому фінансову безпеку страховика, перш за все, слід розглядати з позицій нормативно-правового регламентування, тобто фінансова безпека страховика – це створення таких умов функціонування страхового ринку в цілому і страхових компаній зокрема, за яких, по-перше, фактично відсутня можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання і, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами [3, с. 478].

З позиції ресурсно-функціонального підходу звернімося до формулювання О. І. Барановського, який визначає економічну безпеку ринку страхових послуг у цілому і конкретного страховика як такий рівень забезпеченості страховиків фінансовими ресурсами, що дозволив би їм у разі потреби відшкодувати обумовлені в договорах страхування збитки їхніх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування [4]. Загалом погоджуючись із наведеним визначенням, вважаємо, що таке трактування не враховує специфіки діяльності страховиків, які надають послуги зі страхування життя, оскільки в такому разі йтиметься не про збитки, а про здійснення конкретних видів виплат, передбачених умовами договорів страхування.

З погляду статистики, фінансову безпеку страховика доволі влучно охарактеризував Ю. Панков. На його думку, це такий стан фінансів страхової компанії (страхового ринку. – *Прим. наша*), за якого показники, що його характеризують, не перевищують допустимих меж, забезпечуючи не лише нормативне, а й ефективне і їх доцільне функціонування [5].

Таким чином, фінансова безпека страховиків – це захищеність фінансових інтересів учасників страхових відносин на всіх рівнях і забезпеченість страхових компаній фінансовими ресурсами, достатніми для виконання відповідних зобов'язань і задоволення потреб власників та персоналу.

На рівень фінансової безпеки страхового сектору безпосередній вплив здійснює рівень (якість) державного нагляду за страховою діяльністю, який повинен опиратися на міжнародні принципи і стандарти ведення страхового бізнесу.

Досі ні в царині державного регулювання страхової діяльності, ні на рівні суб'єктів страхового підприємництва не сформувалося поняття необхідності об'єднання елементів управління фінансовою безпекою страховиків в єдину систему. Це зумовлено, перш за все, відсутністю єдиного підходу до розуміння суті системи управління фінансовою безпекою страхового сектору в цілому та окремих страховиків, завдань, які вона покликана виконувати (цілей функціонування), змісту її складових, у тому числі й інструментарію забезпечення їх безпечного функціонування. Наявні елементи системи є автономними, процеси – дискретними, а зв'язки – фрагментарними.

У загальному, під системою управління фінансовою безпекою страхового сектору ми розуміємо сукупність суб'єктів макро- і мікрорівня, які через використання законодавчо дозволених і встановлених механізмів та інструментів здійснюють вплив на визначені об'єкти з метою забезпечення стійкого функціонування страхового ринку в цілому, і страхових компаній зокрема, та належного виконання останніми страхових зобов'язань перед страхувальниками та податкових перед державою за умов досягнення ними поставлених цілей стратегічного і тактичного характеру.

Таким чином, є сенс розглядати систему управління фінансовою безпекою страховика на рівні держави і на рівні конкретного страховика як суб'єкта підприємницької діяльності.

На цьому етапі його функціонування страхового сектору України загрозами його фінансовій безпеці є:

- фрагментарність і непостійність фінансової політики держави у страховій сфері;
- недостовірність і закритість інформації про фінансовий стан страхових компаній та ринку в цілому;
- недовіра споживачів страхових послуг до суб'єктів ринку на фоні низького і схильного до подальшого зниження платоспроможного попиту споживачів на страхові послуги;
- незбалансованість страхового портфеля ринку;
- низький рівень фахової підготовки фахівців, які працюють у сфері страхування (актуаріїв, андеррайтерів, фінансових менеджерів) тощо.

Українська система державного забезпечення і управління фінансовою безпекою страхових компаній базується на чинній системі законодавства, що включає загальні правові акти, спеціальне страхове законодавство та підзаконні і відомчі нормативні правові акти. Формування системи управління фінансовою безпекою страхових компаній і страхового ринку в цілому покликане забезпечити розвиток національного страхового ринку і дієвий контроль за провадженням страхової діяльності.

Роль держави у забезпеченні фінансової безпеки страхового ринку реалізується через такі завдання:

- забезпечення формування і розвитку ефективно функціонуючого страхового ринку;
- створення належних умов для діяльності страхових організацій;
- захист інтересів страхувальників.

Виконання цих завдань передбачає підготовку й ухвалення законодавчих актів у галузі страхування; проведення спеціальної податкової політики в галузі страхування; розроблення відповідних пільг для страхових компаній і створення спеціального (уповноваженого) органу, на якого покладений обов'язок здійснення регулювання страхової діяльності.

Діяльність держави щодо забезпечення фінансової безпеки страхового ринку і страхових компаній, як основних його учасників, здійснюється шляхом: ведення державних реєстрів страховиків і страхових посередників та ліцензування діяльності з надання страхових послуг; нормативно-правового регулювання діяльності страхових компаній, їхніх об'єднань і страхових посередників; нагляду за діяльністю страхових компаній і страхових посередників; застосування уповноваженими державними органами заходів впливу; проведення інших заходів з державного регулювання ринку страхових послуг. Таким чином, державне забезпечення фінансової безпеки страхової діяльності здійснюється через дозвільну діяльність (реєстрація, ліцензування) і нагляд, тобто уповноважений державою наглядовий орган провадить діяльність, спрямовану на виявлення загроз фінансовому стану страховика й обмеження ризиків за операціями з фінансовими активами, і застосовує заходи впливу до тих страховиків, які порушують закони та інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність із надання фінансових послуг.

З урахуванням вищезазначеного функціонування системи управління фінансовою безпекою страхових компаній на державному рівні реалізується через вивчення їхнього фінансового стану, платоспроможності за страховими зобов'язаннями перед страхувальниками. Відсутність коштів у страховика для виконання зобов'язань підриває довіру не лише до конкретного страховика, а й до страхового ринку в цілому, тому держава не може бути осторонь від страхової діяльності, об'єднуючи інтереси страховиків, страхувальників та економіки загалом.

З позиції забезпечення фінансової безпеки страхового ринку роль держави проявляється через розрахунок набору індикаторів та їх порівняння з пороговими значеннями. Об'єктом спостереження виступають дані за такими показниками, як: валові страхові премії із загального страхування і страхування життя, валові страхові виплати, страхові премії, передані перестраховикам-нерезидентам, ВВП тощо. На їх основі розраховують такі індикатори: показник проникнення страхування, показник щільності страхування, частка страхування життя в загальному обсязі зібраних страхових премій, рівень страхових виплат, частка премій, що належить перестраховикам-нерезидентам, частка загальної суми статутних капіталів страхових компаній, що належать нерезидентам в їх загальному обсязі [6].

Розглянемо систему управління фінансовою безпекою конкретного страховика, поклавши в основу визначення фінансової безпеки підприємства, поданого І. В. Чібісовою і Є. М. Івашиною [7]. Під фінансовою безпекою страхової компанії розуміють такий її фінансовий стан, який характеризується: збалансованістю і якістю фінансових інструментів, страхових послуг та бізнес-процесів; здатністю страховика забезпечувати реалізацію фінансових інтересів учасників страхових відносин та місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також спрямованістю на ефективний і сталий розвиток.

Метою функціонування системи управління фінансовою безпекою страховика є забезпечення його фінансової стійкості, що характеризується як здатність страхової компанії виконати зобов'язання перед інвесторами, клієнтами (страхувальниками), найманими працівниками та державою в умовах збурень внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування.

Невиконання зобов'язань страховиком для його інвестора обертається втратою інвестиційних вкладень, для страхувальника, в якого страховий випадок не відбувся, – втратою страхових премій, а для страхувальника, в якого страховий випадок відбувся, – додатковим збитком у формі несплаченого страхового відшкодування (страхової суми), для найманих працівників втратою роботи (читай доходу), а для держави – неотриманими податковими надходженнями і додатковими витратами в разі скорочення і звільнення персоналу.

З урахування наведеного вище фінансову безпеку суб'єкта страхового підприємництва визначають такі чинники:

- тип фінансової політики, що реалізує компанія;
- рівень фінансової незалежності страховика;
- рівень законодавчого та інструктивно-методичного забезпечення фінансових основ функціонування суб'єкта страхового підприємництва.

Взаємозв'язок між системою управління фінансовою безпекою страховика та інструментарієм управління його фінансовою безпекою ілюструє схема на рис.

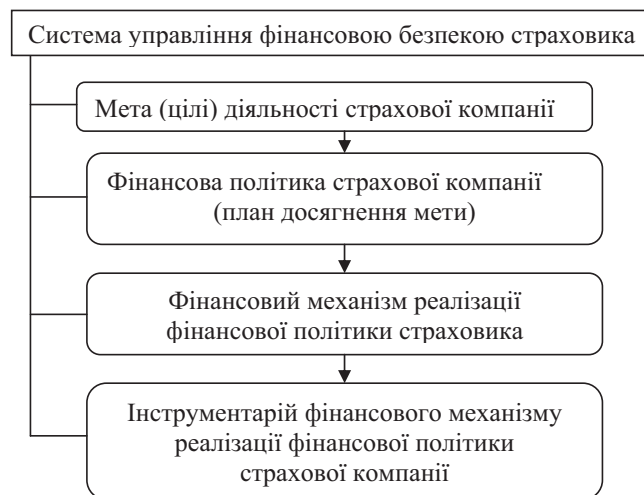

Рис. Місце інструментарію в системі управління фінансовою безпекою страхових компаній

З наведеного рисунка видно, що мета, яка стоїть перед компанією (наприклад, збільшення ринкової вартості, максимізація прибутку, захоплення частки ринку і т. д.), визначає тип фінансової політики (агресивна, консервативна тощо) і розробку відповідної стратегії, яка реалізується за допомогою відповідного механізму та інструментарію.

У цілому під стратегією розуміють загальний план будь-якої діяльності, що охоплює тривалий період часу. Під нею також розуміють спосіб досягнення складної мети, яка є головною для менеджера на даний момент і яка в подальшому корегується відповідно до змін, що відбулися в середовищі функціонування об'єкта управління.

Таким чином, стратегія управління фінансовою безпекою страхової компанії є комплексом заходів і процедур організаційного, методичного та управлінського характеру, що дозволяють адаптувати систему управління фінансами до нових умов функціонування і покликані запобігти деструктивним процесам та забезпечити прогнозований сценарій дальшого розвитку компанії.

Механізм управління фінансовою безпекою страховика покликаний забезпечити його фінансову стійкість і незалежність, формування максимально можливого фінансового потенціалу та ефективне його використання через оптимізацію бізнес-процесів, побудову системи індикаторів для ідентифікації загроз фінансовій стійкості та розробку програми заходів з їх уникнення, мінімізації та усунення наслідків. При цьому механізм має бути гнучким і легко адаптованим до змін зовнішнього і внутрішнього середовища страховика.

У загальному під інструментарієм розуміють сукупність інструментів, що їх застосовують у певній галузі. До складу фінансових інструментів забезпечення фінансової безпеки підприємства, що визначають його фінансові відносини, слід віднести: актуарні розрахунки, організацію андеррайтингу, форми і методи перестраховування, франшизу, методи роз-

рахунку резерву незароблених премій, інвестиційну політику.

У табл. узагальнено елементи системи управління фінансовою безпекою страхових компаній у розрізі суб'єктів управління – держави, в особі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, і безпосередньо страхових компаній.

Таблиця

Складові системи управління фінансовою безпекою страхових компаній

Суб'єкти	Об'єкти	Методи	Інструменти	Індикатори
Державні наглядові органи	Страховий ринок у цілому Статутний капітал Страхові резерви Правила страхування Керівництво страховика	Ліцензування Регулювання Нагляд Рейтингування Аудит Визнання банкрутом	Обов'язкові нормативи достатності капіталу Тести раннього попередження Фінансові санкції Тимчасове / постійне анулювання ліцензії Відсторонення керівництва від управління компанією та призначення тимчасової адміністрації План відновлення фінансової стабільності страхової компанії Рейтинг Ліквідація	Частка страхування у ВВП Частка іноземного капіталу Частка довгострокового страхування Рівень страхових виплат Частка вихідного перестраховування по ринку Розмір сплаченого статутного капіталу Кількість засновників Освіта керівників Сформовані і розміщені резерви згідно із законодавством
Страхові компанії	Страхові тарифи Процедури андеррайтингу Страховий портфель Страхові резерви Персонал	Диверсифікація Перестраховування Співстраховування Внутрішній аудит Інвестування	Актуарні розрахунки Андеррайтинг Форми та методи перестраховування Франшиза Методи розрахунку резервів незароблених премій Інвестиційна політика	Частка вихідного перестраховування Частка вхідного перестраховування Величина власного утримання Рівень виплат Збитковість страхової суми Технічний результат Андеррайтинговий результат

Висновки. Таким чином, одним із головних завдань створення і функціонування системи управління фінансовою безпекою страхової компанії є своєчасне виявлення та запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам порушення фінансової стійкості страховика, забезпечення захисту фінансових інтересів власників (інвесторів, акціонерів), клієнтів (страхувальників), найманих працівників і держави, досягнення поставлених цілей та виконання місії компанії

в умовах впливу на неї внутрішніх і зовнішніх загроз. Тому базисом системи управління фінансовою безпекою страховика є поєднання всіх її елементів з метою забезпечення стійкого функціонування страхового ринку в цілому, і страхових компаній зокрема, та належного виконання останніми страхових зобов'язань перед страхувальниками та податкових перед державою за умов досягнення ними поставлених цілей стратегічного і тактичного характеру.

Список використаної літератури

1. Нікбахт Е., Гропеллі А. Фінанси / Пер. з англ. В. Ф. Овсієнка і В. Я. Мусієнка. – К.: Вік, Глобус, 1992. – 383 с.
2. Гаманкова О. О. Фінанси страхових організацій: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2007. – 328 с.
3. Фінанси: Підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
4. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія / О. І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
5. Панков Ю. В. Финансовая безопасность страховщика как атрибут страховой культуры [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zhurnal.lib.ru/p/pankow_i_w/financialdoc.shtml.
6. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України: станом на 02.03.2007 [Електронний ресурс] / Міністерство економіки України. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=97980.
7. Чібісова І. В., Івашина Є. М. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppci/2011_31/Chibis.pdf.

Summary. The article deals with theoretical aspects of management tools financial security of insurance companies. The objective of managing the financial security of the insurer-increase the financial stability of the company and ensure the profitability of insurance operations. Suggested approaches to systematize management tools financial security of insurance companies on the basis of management levels and goals. Separation of instruments for selected attributes will contribute to the complex nature of management actions aimed at achieving the strategic goals and the insurer mission.

Keywords: financial security of the insurance sector, the management of the insurer's financial security mechanism to ensure financial security instruments to ensure the financial security of the insurance company.